

Röstkonsulten AB
Handen, Tyresö, Bro,
Nacka, Nynäshamn

Selektiv mutism

Information för föräldrar, förskola och skola

Vad är selektiv mutism?

Selektiv mutism (SM) är ett tillstånd där någon kan tala flytande i somliga situationer, men inte i andra. Talhämningen orsakas av ångest som uppstår då personen ska prata i vissa sammanhang eller med vissa personer. Ett barn med selektiv mutism *vill* prata, men kan inte. Barnet kan beskriva det som att munnen "låser sig" eller att orden "fastnar". SM börjar vanligen inte vid en specifik händelse, utan barn med SM har ofta tendenser att vara undvikande och ängsliga i somliga situationer redan tidigt i livet. Selektiv mutism bör särskiljas från traumatisk mutism, som inträffar till följd av en psykisk eller fysisk chock.

SM debuterar vanligen i förskoleålder och *kan* gå över vid naturliga övergångar i livet, såsom vid skolstart, men i somliga fall följer mutismen barnet genom hela barndomen och skolgången, ibland även upp i vuxen ålder. Tidig diagnos och stödinsatser har visat sig påtagligt reducera risken för att svårigheterna ska bli befästa.

Symptom

Ett barn med SM har ofta svårt att tala i förskolan/skolan, vanligen med lärare och ibland även med sina kamrater, men det förekommer ofta icke-verbal kommunikation (barnet kan exempelvis peka eller visa vad det vill). Det finns dock fall där barnet "fryser" och inte ens kan visa vad det behöver hjälp med. Barnen brukar i övrigt ha en typisk utveckling och klarar sig fint i skolan vid uppgifter som inte kräver tal.

Samtidigt är barnet ofta väldigt pratigt hemma och har med närmaste familjen inga problem med att uttrycka sig. Något som förklarar att det kan vara svårt för föräldrar och förskola/skola att se "samma" barn. Ibland kan barnet ha svårt att prata med vissa familjemedlemmar, exempelvis far- och morföräldrar. I sällsynta fall kan ett barn tala i skolan men inte hemma.

Ett barn med selektiv mutism kan ha generella svårigheter med ångest, exempelvis ha svårt för att sova ensam eller kissa på sig vid stress.

För att diagnosen ska kunna ställas ska barnet ha varit tyst i mer än en månad efter att ha börjat ny förskola/skola/klass. Tystnaden ska inte kunna förklaras med att barnet har några andra svårigheter, exempelvis stamning eller någon typ av utvecklingsförsening. Barnet ska också vara välbekant med det språk det förväntas tala.

Selektiv mutism och språkstörning

Det är vanligt att barn med SM även har en sen språkutveckling. På förskolan märks det inte alltid att ett tyst barn har svårt med språket, så det är ofta i första hand den selektiva mutismen som man från förskolans eller skolans håll larmar om.

Eftersom ett talhämmat barn sannolikt inte pratar med logopeden kan det vara svårt att göra en standardiserad bedömning av språket. Då kan logopeden be föräldrarna filma barnet i naturliga talsituationer och utifrån dokumentationen kan en bedömning av barnets språkförmåga göras. Ofta går det bra att göra tester som bedömer språkförståelsen med testematerial som inte bygger på att barnet ska tala.

Selektiv mutism eller autism?

Det är inte helt ovanligt att barn med selektiv mutism kan upplevas som autistiska, då flera av symptomen för selektiv mutism är samma som vid autism. Barn med svårare selektiv mutism kan ha svårt att samspela med andra, det kan vara svårt att få ögonkontakt och de kanske helst står i ett hörn av gården på raster eller leker bredvid.

De barn som har autism har svårigheter i alla sociala situationer medan barn med selektiv mutism fungerar adekvat i många sociala situationer.

De barn som har autism har svårt att förstå socialt samspel mellan människor, men barn med selektiv mutism förstår vad som förväntas av dem men kan inte utföra det.

Vilka faktorer kan påverka?

Vissa situationer uppfattas av det tysta barnet som jobbigare än andra. Det är ofta avgörande vem barnet förväntas prata med. Det är ofta inget problem att prata med en förälder eller ett syskon, men väldigt ångestfyllt att prata med en lärare eller fritidspersonal. Det kan även vara så att vissa platser förvärrar barnets talängslan, exempelvis kanske barnet talar obehindrat med mamma fram till skolgårdens början men så fort man kommer in på skolgården blir barnet tyst.

Många barn med SM har väldigt svårt att svara på direkta frågor, speciellt om dessa frågor kräver ett svar där barnet måste uttrycka egna åsikter eller funderingar. Det kan alltså vara lättare att svara på vilken färg en leksak har än att berätta vilken som är barnets favoritfärg.

Vad kan man göra?

Remiss till logoped och/eller psykolog

Om du misstänker att ditt barn har SM kan du kontakta BVC eller skolhälsovården och be om en remiss till logoped och/eller psykolog. Det kan se väldigt olika ut vilka vårdgivare det är som arbetar med barn med SM. Det finns såväl psykologer som logopedier som har kompetens och intresse av SM men i dagsläget finns ingen självklar yrkesgrupp som har ansvar för diagnosen. Då det är vanligt att barn har både SM och språkstörning kan det vara bra att initialt träffa en logoped som kan göra en språklig bedömning. Vid misstanke om autism ska man i första hand vända sig till barnpsykiatrisk verksamhet (BUP).

Prata med barnet

Det är bra för barnet att få höra att man uppfattar att det är obehagligt för barnet att prata ibland. Det är viktigt att berätta för barnet att man inte kommer att kräva att barnet ska prata, men att man gärna vill hjälpa barnet att få ut orden. Det kan också vara bra att berätta att det finns ett namn på svårigheterna (selektiv mutism) och att barnet inte är ensamt om att känna så inför att prata, utan att det finns många barn och även vuxna som också tycker att det är jättejobbigt.

Avdramatisera

Det är viktigt att man inte gör någon stor sak av att barnet inte klarar att prata. Om någon kommenterar bristen på tal till barnet bör det vara positiva kommentarer (ex "Jag vet att det känns jobbigt att orden inte vill komma ut, men det kommer inte alltid att vara så här" eller "Det kommer att bli lättare och lättare, och en dag kommer du att kunna göra precis samma saker som de andra barnen kan"). Negativa kommentarer kan påverka barnet negativt och till och med förvärra svårigheterna. Ex.: "Jag förstår inte varför du inte bara kan prata" eller "Det måste vara jobbigt att vara den enda i klassen som inte pratar". Om ett barn i klassen frågar varför X inte kan prata kan man exempelvis säga att "X kan prata och pratar jättefint hemma med sin familj". Man kan också framhålla att många barn behöver extra mycket tid för att vänja sig vid skolmiljön, och att man kan få hjälpa till med andra saker tills man känner sig redo att till exempel prata inför klassen.

Om ett barn med SM säger något till en är det viktigt att man inte reagerar på att barnet pratar utan på vad barnet säger. Det kan vara svårt, eftersom man ofta blir väldigt förvånad och glad när ett barn som tidigare varit tyst vågar säga något, men för barnet är det viktigt att se att den andra personen reagerar på det barnet säger på ett normalt/vanligt sätt. Det kan ge självförtroende nog att våga säga ytterligare en sak.

Prata med er logoped/psykolog om hur ni kan anpassa miljö och förutsättningar för att på bästa sätt hjälpa ert barn/er elev. En logoped eller psykolog kan även hjälpa er att planera behandling och rekommendera behandlingsmetod utifrån barnets svårigheter.

Litteraturtips

Can I tell you about Selective Mutism?, Johnson & Wintgens, 2012, Jessica Kingsley Publishers, London

Hemsidor med information:

<http://www.smira.org.uk/>
www.roestkonsulten.com